

# ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

## TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

### NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE SEVGİ

**Araştırma Sorusu:** Nazım Hikmet şiirlerinde “sevgi” kavramının çocuk, kadın, doğa, yaşam ve memleket üzerinden değerlendirilmesi.

**Ders:** Türkçe A, Category 1

**Sözcük Sayısı:** 4029

#### İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	2
---------------	---

II. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE SEVGİ.....	4
II.I. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE ÇOCUK SEVGİSİ.....	4
II.II. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE KADIN SEVGİSİ.....	6
II.III. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE DOĞA VE HAYVAN SEVGİSİ.....	8
II.IV. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE YAŞAM SEVGİSİ.....	10
II.V. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE MEMLEKET SEVGİSİ.....	12
III. SONUÇ.....	15
IV. KAYNAKÇA.....	16

## I. GİRİŞ

Kişilerin hayata baktıkları pencereleri belirlemesi ve çevrelerine karşı olan tutumlarını etkilemesi ile “sevgi” kavramı, insanların kimliklerini oluşturan yapı taşlarının en önemlilerindedir.

Soyut ya da somut herhangi bir kavrama karşı duydukları sevgi insan hayatının düzenli, huzurlu ve mutlu geçmesini sağlar. Eğer insanların belirli bir kavrama karşı duydukları sevgi azalır veya yok olursa da o konuyla ilgili toplumsal bazı işlevsizlikler ya da sıkıntılar patlak verir. Bundan dolayı Türk ve dünya edebiyatındaki sayısız şair ve yazar belirli sevgilere eserlerinde parmak basarak okurlarına hem farkındalık kazandırmayı hem de kalplerine sevgi aşılmasını hedeflemiştir. Bahsedilen şair ve yazarların çoğunlukla aynı iletileri aktarmayı hedefleyen eserleri olmasına rağmen bunların hepsi dil, yapı, içerik tercihi ve tür gibi farklılıklarıyla birbirlerinden ayrılmıştır. Nazım Hikmet şiirleri incelendiğinde ise sevgi kavramını işlediği şiirlerin genel olarak bilinç ağırlıklı olarak kurgulandığı, bundan dolayı bilinçdışını incelemeyi hedefleyen psikanalize bütün şiirleriyle malzeme vermemiş olsa da içinde yaşadığı dünyanın koşullarının etkileriyle ve çevresinde olup bitenlerin farkındalığıyla yazdığı şiirlerinin çokça bulunduğu ve bu şiirlerde sevginin her çeşidini hayatındaki parçaların yanında etkili dil, üslup seçimleriyle yansıttığı görülmektedir. Bununla ilgili olarak Yusuf Alper “Psikolojik ve Psikodinamik Açısından Nazım Hikmet Şiiri” isimli kitabında Nazım Hikmet şiirlerindeki egemen duygun evrensel sevgi olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda Nazım Hikmet’e göre “*sevginin karşılıklı al gülüm ver gülüm bir çerçeve*” (Alper, 63) içinde olmadığını da altını çizerek işlediği sevgileri kendi bakış açılarıyla verdiğine de değinmiştir.

Nazım Hikmet’ in kendi yaşantılarının parçalarıyla sevgi konulu şiirlerini yazmasının yanında okura aktarmak istediği ve yaşadığı toplumda gerekli gördüğü sevgileri eserlerinde işlemiş olmasından dolayı Hikmet’in şiirleri incelendiğinde özellikle çocuk, kadın, doğa, hayvan, yaşam ve memleket sevgilerinin öne çıktığı fark edilmektedir. Bundan dolayı bu çalışmada Nazım Hikmet’in, kendi yaşantısının şiirlere nasıl entegre edildiğini de görebilmek adına, psikanalitik edebiyat kuramı yardımıyla önceden belirtilen sevgilerin dil, üslup, içerik ve sözcük tercihleri gibi yazınsal yollarla neden ve nasıl aktarıldığı incelenecektir.

## II. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE SEVGİ

### II.I. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE ÇOCUK SEVGİSİ

1921 yılında Bolu’da Türkçe öğretmenliği yapan Nazım Hikmet çocuklarla bire bir vakit geçirme ve onları yakından tanıma imkânı bulmuştur ve bu sayede çocukların iç dünyalarını anlamada fark edilir bir avantaj kazanmış, bunu da şiirlerine kendi yaşadıklarıyla yoğurarak yansıtmıştır. Onlara duyduğu derin sevgiyi çeşitli eserlerinde işlemiştir. Bu duyguların yoğun şekilde işlendiği bir şiir olan “Kız Çocuğu” eserinde ise Nazım Hikmet kendisinin de çocuk ve savaş kavramlarının yan yana gelmesinden oluşan hassasiyetinden dolayı İkinci Dünya Savaşı esnasında Japonya’nın Hiroşima kentine atılan atom bombasının yarattığı dehşeti çocuklara duyduğu sevgiyi de vurgulayarak aktarmayı tercih etmiştir. Şiirde şiir kişisi olan “kız çocuğu” on yıl önce Hiroşima’ya atılan atom bombasıyla ölen ve aslında yedi yaşında olan bir çocuktur. Şair Nazım Hikmet çocuğun ölüm betimlemesinin bir kısmını gerçekçi bir bakış açısıyla vermeyi tercih ederek okurun çocuğa karşı yakın hissetmesini sağlayacak üzüntü ve empati gibi duyguları aktarmayı hedeflemiştir. Çocuğun yaşadığı trajedinin işlenmesinin ardından Nazım Hikmet önceden de belirtildiği gibi öğretmenlik yapmasının sonucu olarak çocukların iç dünyasına hakim bir tutumla “*Çalıyorum kapınızı,- teyze, amca, bir imza ver.- çocuklar öldürülmesin- şeker de yiyebilirsiniz.*” (Ran, 1581) dizelerini kuruyor. Burada bir çocuğun asıl derdinin çocukların hayatını kurtarmak ve şeker yiyebilmelerini sağlamak olması çocukların iç dünyasının ne kadar saf ve iyi kalpli olduğunun vurgulanmasında çok etkili olmuştur. Şiir kişisinin iç dünyasının olduğu gibi aktarılabilmiş olması sonucu bunların yansıtılmasında şair kendi yaşantısının katkılarıyla tıpkı bir ayna görevi görmüştür.

Millî Mücadele sürecinde daha on yaşlarında bir çocuk olan Nazım Hikmet, işgallerin ve savaşların çocuklar üzerindeki maddi ve manevi bütün etkilerini yaşamıştır. Öyle ki savaşlar üzerine yazdığı şiirlerine de daha on yaşlarındayken başlamıştır ve bu savaş mevzuları kafasını kurcalamaya başlamıştır. Savaşların çocukları derinden etkilediğini kendisinden bilen Ran, “Kız Çocuğu” şiirinde savaşın vahşetini atom bombası atılan bir bölgenin herhangi bir insanı; kadını, erkeği, yoksulu, yaşlısı aracılığıyla da aktarabilme şansı varken bir çocuk üstünden bunu işlemesi Nazım Hikmet’in kendi

yaşantısının ona deneyimletmiş olduğu acı anılarının bir yönlendirmesidir. Aynı zamanda Nazım Hikmet okura çocukların iç dünyasına hâkim olduğunu “Kız Çocuğu” şiiriyle kanıtlamıştır. Bunun üzerine çocukların her şeyin en iyisine, en doğrusuna layık olduğunun ve dünyaya güzel değerlerin çocuklar tarafından aktarılabilceğinin farkında olarak “Dünyayı Verelim Çocuklara” demiş sonrasında ise dünyanın geleceğinin çocuklar olduğunun “*çocuklar dünyayı alacak elimizden-ölümsüz ağaçlar dikecekler*” (Ran, 1811) dizeleriyle altını çizmiştir. Nazım Hikmet çocuklara dünyayı vermenin olumlu çağrışımını okura “*allı pullu bir balon*”, “*sıcacık bir ekmek somunu*”, “*kocaman bir elma*” gibi söz kalıplarıyla hissettirmiştir ve çocukları bir öğretmen olarak yakından tanimasından dolayı dünyanın “*arkadaşlığı*” çocuklardan öğrenebileceğini savunmuştur. (Ran, 1811) Buna ek olarak şiirde büyük harfleri sadece şiirin mesajının olduğu başlıkta kullanmasıyla da aktarmak istediği iletiyi vurgulamıştır ve okur bu sayede şiiri hep iletiyi ön planda tutarak takip etmiştir.

“Kız Çocuğu” şiirini yazarken bir yandan da kendi çocukluğuna dönen Nazım Hikmet’in Ümit Yaşar Işıkhan’ın İlkses gazetesindeki 16 Ocak 2016 tarihinde yazmış olduğu “Nazım Hikmet’in Çocukluğu” isimli yazısında değinildiği üzere küçüklüğünde çocuksu camdan uçak yapmak gibi birçok hayali olduğu ama bunları gerçekleştirmeye kalktığında babası Hikmet Bey tarafından cesaretinin kırıldığı bilinmektedir. Yani şair “*dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne*” (Ran, 1811) der iken çocukların hayalleri ve istekleriyle en azından bir günlüğüne doya doya yaşamalarını istemektedir. Bu açıdan bakıldığında Ran’ın “Dünyayı Verelim Çocuklara” şiiri bir yandan da küçüklüğünde babasıyla olan karşıtlıklarının yarattığı yakınmanın bir dışavurumu gibi de görülebilir.

Nazım Hikmet küçüklüğünde yaşadıklarının izleriyle çocuk sevgisi iletisini aktardığı şiirlerin yoğunluklu olarak içerikleriyle oluşturmuştur. İletilerinin ise etkili bir biçimde okura aktarımını sağlamak için büyük harfleri bilinçli kullanmak, çağrışım yaratan söz öbeklerinden yararlanmak ve okurun duygularına hitap eden detaylı betimlemelere başvurmak gibi anlatımı güçlü kılan yazınsal yollara başvurmuştur. Kullanmış olduğu yazınsal yolların yanında ise şiir kişilerinin iç dünyalarını

ve karakterlerini kendi bilgi, deneyim ve gözlemlerine dayanarak gerçekçi bir bakış açısıyla yansıtmayı da ihmal etmemiştir.

## II.II. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE KADIN SEVGİSİ

Nazım Hikmet'in hayatı boyunca kadınlara olan sevgisini işlediği sayısız eseri bulunsa da anne, kardeş, sevgili gibi hayatındaki çeşitli kadın figürlerinin yüceltilmesine ek olarak toplumun yarısını oluşturan kadınların sosyal statülerinin yanında toplumsal rollerinin eleştirilmesi aracılığıyla da kadın sevgisi temasını geçmiş yaşantılarının ve eserlerini yazdığı sıradaki hayatının parçalarıyla iç içe ve çok çeşitli yollarla aktarabilmesi bu konuya verdiği önemin en büyük göstergelerindedir. Bahsedilen yoğun sevgiyi hem belli bir insan üzerinden hem de kadın kimliği üzerinden "Gözleri Siyah Kadın", "Memed'e Son Mektubum" ve "Kadın" şiirlerinde ağırlıklı olarak işlemiştir. Emin Karaca'nın "Nazım Hikmet'in Aşkları" isimli kitabında sık sık değindiği üzere Nazım Hikmet'in "*Sevdayım tepeden tırnağa.*" (**Karaca, 2**) gibi bir söylemi olduğu görülmektedir. Kitapta Emin Karaca, Ran'ın yaşamını hayatındaki bazı önemli olaylara ve çocukluk, gençlik gibi dönemlere dayanarak ayırmış; sonrasında hayatındaki romantik ilişkileri incelemiştir. Buradan anlaşılacağı üzere Nazım Hikmet'in hayatında kadın sevgisi daha çok küçük yaşlardan, çocukluğundan, karşılığını bulmuştur. Öyle ki çocukluk çağında ilk âşık olduğu kadınlardan birisi olan Sabiha Hanım'a "*On dördümden beri şairlik ederim.*" (**Karaca, 9**) söyleminin ardından "Gözleri Siyah Kadın" şiirini yazar. Özellikle resim yapmayı seven annesi Celile Hanım'ın ve şair dedesi Nazım Bey'in katkılarıyla Nazım Hikmet sanata düşkün, estetik ve güzellik gibi kavramların önemli karşılandığı bir evde yetişmiş; bunu da küçüklükten itibaren sevdiği kadınlara yazdığı şiirlerde vurgulamıştır. Sabiha Hanım' a olan aşkını "*Gözleri siyah kadın, kadar güzelsin ki...*" (**Ran, 1896**) dizesiyle aktarırken seslendiği kişinin karakter özelliklerine şiirde rastlanılmamaktadır. Değnilmeyen iç güzelliğe karşın nakarat olarak tekrar eden fiziksel özellik güzellemesi ön plana çıkmıştır. Bu durum ise Nazım Hikmet'in kendi bilinçdışı tarafından, yetiştiği evin değerlerinden etkilendiğinin bir göstergesidir.

Kadın sevgisini farklı bir bakış açısıyla işlediği anne figürünü ise Hikmet “Memed’e Son Mektubumdur” şiirinde, önceden de değinildiği üzere yetiştirildiği değerlerle yönlendirilmesinden dolayı fiziksel özelliklerin yanında farklı olarak anne figürünün karakteristik özelliklerine de yer vermiştir. Evde piyano çalan, resim yapan, yabancı dillere ilgi gösteren, kitap okumayı seven, donanımlı, bunların yanında ilgili ve şefkatli bir anne figürüyle büyüyen Nazım Hikmet şiirdeki anne kişisini kendi annesiyle aynı kişi olarak tutmayı tercih ederek hayatındaki anne sevgisini olduğu gibi yansıtmıştır. “*Kocaman gözler*”, “*kumral, ince, uzun*” gibi şiirde yer verdiği betimlemeler annesini tanımlarken; kişiliğini “*ipek gibi kuvvetli*”, “*ipek gibi yumuşak*” benzetmeleriyle aktarmıştır. (Ran, 1548) Kuvvetli ve yumuşak benzetmelerinin yan yana alışılmadık bir çağrışım sağlamasından faydalanan Nazım Hikmet, annelerin özel ve benzersiz olduğunun vurgulanmasında ipek gibi özel bir kumaştan da yararlanmışır. Bu ince düşünülmüş benzetmeler ve betimlemeler sayesinde şair, kadın sevgisini anne kimliği üzerinden işlemiştir.

Şu ana kadar belirtilen şiirlerde Nazım Hikmet kadın sevgisini işlediği kadın figürlerinin karakteristik ve fiziksel betimlemeleri yoluyla aktarmayı tercih etmesine karşın “Kadın” şiirinde Ran sosyal düzene, toplumsal cinsiyet rollerine ve eşitsizliğine değinerek yanlış bulduğu tutumların eleştirilmesi aracılığıyla kadınlara duyduğu sevgiyi okura aktarmayı hedeflemiştir. Ran’ın yaşamına bakıldığında ailesinde ve sosyal çevresinde yaşadığı döneme göre aydın, donanımlı ve belli sosyal ayrıcalıklara sahip kadınlardan oluşan bir çevresi vardır ama sonrasında Milli Mücadele’ye destekte bulunmak için 1920 yılında Anadolu’ya geçmesinin ardından belli bir döneme kadar “Nazım Hikmet’in Yolculuğu” kitabında Haluk Oral’ın da değindiği gibi “*cam bir fanusta*” (Oral, 252) yaşadığını fark etmektedir ve sonrasında kadınların toplumsal süreçlerde yaşadıklarını çoğunlukla odağa alarak sevgisini işlemeye başladığı görülmektedir. Şiirin başlangıcında “Kadınlar ne içindir?” sorusuna verilen “*Uzun kış gecelerinde yatmak içindir.*”, “*dokuz zilli köçek gibi oynatmak içindir.*” (Ran, 240) gibi çeşitli cevaplara rastlanılmaktadır. Bu farklı cevaplarla Nazım Hikmet toplumdaki insanların kadınlarla ilgili farklılaşan bakış açılarının çokluğunu vurgulamaya çalışmıştır. Şiirin ilerleyen kısımlarında farklı kişilerin “*hamur yoğuran*”, “*çocuk doğuran*” (Ran, 240) gibi sosyal

eşitlik kavramıyla örtüşmeyen kadın tanımlamalarına yer vererek yine bu konuda ne kadar çeşitli tanımlamalar olduğunu ve bu tanımlamaların da ne kadar acımasız olduğunu okura hissettirmiştir. Ardından Hikmet kendi düşünceleriyle şiirinde var olarak “*ne o, ne bu, ne köçek, ne döşek, ne ayal, ne vebal*” (Ran, 240) dizesiyle kendince yanlış düşünceleri belirtip kendisi için kadınların kolları, bacakları ve başı olduklarını yani kendisinden bir parça olduklarını, onlarsız eksik olacağını belirtmektedir. Sonrasında ise kadınların tanımını kendi bakış açısıyla “*yavrum, annem, karım, kız kardeşim- hayat arkadaşımıdır...*” (Ran, 240) dizelerinde kendi idealindeki doğruları ve topluma hükmeden düşünceleri karşılaştırmalı bir şekilde okura sunmaktadır. Nazım Hikmet’in bu noktada şiirinde iki yönlü bakış açısına yer vermesi, okurun doğru yanlış muhakeme yapmasına önyak olmuş ve kadın sevgisini etkili bir biçimde okura benimsettirmiştir.

Hikmet, hayatının her aşamasında kadın sevgisini farklı boyutlarıyla işlemiş ve zaman içerisinde içine doğduğu değerlerin doğrultusunda güzellik algısına hizmet eden betimlemelerle fiziksellik boyutunda kadını incelemiş olsa da edindiği sosyal ve toplumsal farkındalık sonucunda okurlarını bilinçlendirme çabasıyla karşılaştırmalar sunarak ve farklı kadın figürlerinin kişilik özelliklerine de yer vererek kadın sevgisini gönüllere aşılamaı ihmal etmemiştir.

### II.III. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE DOĞA VE HAYVAN SEVGİSİ

Nazım Hikmet’in doğa ve hayvan sevgisini direkt olarak konu alan fazla şiiri olmasa da çoğu sevgi ve özlem gibi duygularını doğa çağrışımlı motifler yoluyla işlemesinden dolayı Ran’ın bu sevgiyi şiirlerinde uzun vadede aktarmayı amaçladığı söylenebilir. Bir süreçle aktarımını sağlamayı amaçladığı havyan ve doğa sevgisini “Ceviz Ağacı” şiirinde gözlemleyebilirken “Şeytana Mersiye” isimli şiirinde ise bu sevgileri doğrudan işlemeyi hedeflediği görülebilir. Yani Ran, içerik farklılıklarını tekrardan hayatındaki olaylarla sağlamış olsa da okura bu iletiyi dolaylı ve direkt olarak iki farklı şekilde hissettirmiştir.

“Ceviz Ağacı” şiiri incelendiğinde “*Ben bir ceviz ağacıyım Gülhane Parkı’nda.*” (Ran, 1618) dizesinin düzenli olarak tekrar edildiği görülmektedir ama toplumun büyük bir kısmınca bilinenin



aksine Nazım Hikmet bu şiiri Gülhane Parkı'nda bir ceviz ağacının üstüdeyken değil Bulgaristan'dayken ülke özlemiyle kaleme almıştır. Bu bilgiye “Ceviz Ağacı” şiirinin asıl nüshasından ulaşılrken Park ve Bahçeler Müdürlüğünün “Anıt Ağaçlar” internet sitesinden Gülhane Parkı'nda ceviz ağacı olmadığı da bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında Nazım Hikmet'in şiirinde bir ceviz ağacı üstünden memleket özlemini işlediği fark edilmektedir. Gülhane Parkı'nın geçmiş tarihine bakıldığında ise Osmanlı Devleti'nde ilk reform hareketlerinden sayılan Tanzimat Fermanı'nın okunduğu yer olmasından kaynaklı özgürleşme, eşitlik ve adalet gibi kavramların orijini olarak da görülebilir. Bu bağlamda şair ceviz ağacı gibi uzun süre yaşayan, ürün veren ve derin köklerle tutunan bir bitki üzerinden adalet, eşitlik kavramlarının merkezine kökleriyle sıkıca bağlı olduğunu ama “*Ne sen bunun farkındasın ne de polis farkında.*” (Ran, 1618) tekrarlamasıyla da kimsenin bunu göremediğini anlatmaya çalışmıştır. Bu kadar detaylı bir düşüncenin özetinde Nazım Hikmet'in değerlere bağlılığını aktarırken “ceviz ağacı” sembolünü kullanmış olması, doğaya duyduğu olumlu çağrışımlarla okura bunu hissettirmeyi amaçlamasından kaynaklanmıştır.

Bahsedilen güzel çağrışımları doğa üzerinden işlemeyle doğa sevgisini “Ceviz Ağacı” şiirinde ortaya çıkaran Hikmet, direkt olarak doğa ve hayvan sevgisini konu edindiği “Şeytana Mersiye” isimli şiirinde ise ffölen köpeği Şeytan'ı anarak “*adına benzemezdi*”, “*köpeğim akıllıydı*” (Ran, 1577) gibi söz kalıplarıyla köpeği özelinden bütün hayvanlara karşı görüşlerini yansıtmaktadır. Hayvanlara ve bitkilere karşı yapılan zalimliklerle savaşarak bu tarz davranışların doğru olmadığını okura “*Bakmasını bilemezsen- Ağaç bile dikme- Elinde kuruyan ağaç- Dert olur insana.*” (Ran, 1577) dizeleriyle aktaran Hikmet sonrasında ise kendi özeleştirisini “biraz da ben öldürdüm köpeğimi- Bakmasını bilemedim.” (Ran, 1577) diyerek yapmaktadır. Bakmasını bilmiyorsan ağaç bile dikme, iletisinin ardından Ran'ın kendi üzerinden bu durumu örneklendirmesi okurun düşüncelerini kendi üzerinden yakınlık kurarak etkilemede istekli olduğunu göstermektedir.

Nazım Hikmet'in “Şeytana Mersiye” isimli şiirini yazma motivasyonunun ölen köpeği Şeytan'ı anmak iken “Ceviz Ağacı” şiirinde yazma motivasyonunun ise kendisine yapılan haksızlıklara ve başkaları tarafından anlaşılmadığına değinmek, bunu yaparken de doğa sevgisi

üzerinden düşüncelerini aktarmak olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda Nazım Hikmet'in doğaya ve hayvanlara duyduğu sevgiyi işlediği şiirlerinin iletisiyle birlikte içeriklerini de -çoğu şiirinde olduğu gibi- kendi yaşamından parçalarla ya da motivasyonlarıyla yazdığı fark edilmektedir. Hayatından parçalarla içeriklerinde bu sevgiye değinen Ran'ın şiirleri direkt ve dolaylı aktarım olmak üzere "Ceviz Ağacı" ve "Şeytana Mersiye" eserlerinde olduğu gibi iki farklı şekilde sınıflandırılabilir.

#### II.IV. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE YAŞAM SEVGİSİ

Hayatının bütün dönemlerinde ölümle iç içe yaşayan, buna ek olarak savaşın içine doğan ve Milli Mücadele dönemlerini de yakından gözlemleyebilme şansı bulan Nazım Hikmet'in ileriki yaşlarında deneyimlediği hapis yaşantısının da etkileriyle yaşamak üzerine derin ve anlamlı düşünceleri bulunmaktadır. yaşama duyduğu sevgiyi "ben içeri düştüğümden beri", "Yaşamaya Dair" ve "Yaşamak Ne Güzel Şey" gibi eserlerinde felsefi düşünceleriyle birlikte okura aktarmıştır.

Haluk Oral'ın "Nazım Hikmet'in Yolculuğu" kitabında değinildiği üzere hayatının yarısından fazlasını ya sürgünde ya da hapiste geçiren Nazım Hikmet'in bu durumdan dolayı düzenli bir yaşamı olamamış ve geçim sıkıntılarıyla karşı karşıya kalmıştır. (Oral, 140) Yaşadığı maddi sıkıntıların ve hapis süresinde kaybettiği yılların kendisinde uyandırdığı duyguları birçok şiirinde işleyen Nazım Hikmet'in bunu okura hissettirdiği en etkili eserlerinden biri "Ben İçeri Düştüğümden Beri" isimli şiiridir. Hikmet on yıldır esir hayatı yaşadığını, bu on yılın dışarıdan bakıldığında ne kadar önemsiz ve az görüldüğünü, ama kendi yaşamı için bu on yılın ne kadar önemli ve fark edilir bir süre olduğunu anlatarak yaşamına duyduğu sevgiyi kendi yaşantısının trajedisi üzerinden içeriğini oluşturarak aktarmıştır. Şiirin başlangıcında "Ben içeri düştüğümden beri- güneşin etrafında on kere döndü dünya." (Ran, 897) dizesiyle herkes için evrensel olan ve bu bakış açısıyla kişilere çok şey ifade etmeyen bir on yıl tanımı yapan Nazım Hikmet devamında ise "lafı bile edilmez, mikroskobik bir zaman" (Ran, 897) ifadelerini kullanarak bu tanımı kullanacak olanların bakış açısıyla açıklamasını yapmıştır. Sonrasında "Bana sorarsanız: On senesi ömrümün.", "Bana sorarsanız: Bütün bir hayat."

**(Ran, 897)** dizelerini kurarak kendisinin sahip olduğu yaşam sevgisi ve heyecanıyla on yıl gibi bir süre özgürce yaşayamadığı için ne kadar büyük bir kayıp hissiyle karşı karşıya geldiğinin iletimini okura kendisince karşıt bir görüşe de yer vererek sağlamıştır. Okur bu etkili aktarım karşısında ise Nazım Hikmet'in yaşama duyduğu büyük sevgiyi, Ran'ın kaybetmiş olduğu on yılın bir ömre bedel olması aracılığıyla hissedebilmiştir.

Yaşama duyduğu sevgiyi başka bir şekilde aktardığı “Yaşamak Ne Güzel Şey” şiirinde ise hem başlıkta bulunan şiirin ana iletişiyle hem de bütün şiiri oluşturan yedi dizenin çağrışım gücü yüksek söz öbeklerinin yardımıyla kurulmuş olmasının da katkılarıyla Hikmet çok şeyi kısa ve öz anlatmayı mümkün kılabilmıştır. Şiirin iletişini okurların başlığı okur okumaz anlayabilmesini hedefleyen Hikmet bu tekniği aktarımını sağlamak istediği düşünceyi ön plana çıkarmak için bu şiirde de olduğu gibi sık sık kullanmaktadır. Yaşamın “*bir usta gibi*” “*anlayarak*” **(Ran, 777)** güzel olduğunu söyleyerek kişilerin anlamlı birer yaşamı da tercih etmeleri için yönlendirmektedir. Burada Nazım Hikmet'in okurlarına aslında satır arasından bir nasihat vermesinin asıl amacının ise dayısı ve çocukluk arkadaşı gibi hayatındaki önemli figürleri kaybetmesiyle ölümü yakından tanimasından dolayı yaşamın kıymetini anlayabilmesi olduğu yorumlanabilir. Yani Ran “Ben İçeri Düştüğümden Beri” isimli şiirinde olduğu gibi bu şiirinin de içeriğini kendi yaşantısında edindiği deneyimlerle yönlendirmiştir.

Yaşamak ile ilgili çoğu düşüncesi ve bakış açısına değindiği “Yaşamaya Dair” isimli şiirinde ise Nazım Hikmet yaşamanın önemini ve ciddiyetini belirli bir kısımda ölüme yakın, bir kısımda hayatını fedakarlıklarla insanlara adayan, bir kısmında da iki özelliği de karşılayan insanlar üzerinden aktarmaktadır. Başlangıçta yaşamanın “*şakaya*” gelmeyeceğini, “*büyük bir ciddiyetle*” **(Ran, 319)** yaşanması gerektiğini savunan Ran, şiirin ilerleyen kısımlarında ağır ameliyatlık bir hastanın bir daha uyanamama ihtimalinin olmasının hüznüne karşın yine de hayattan zevk alacağını, şakalara güleceğini ve yine de etrafında olan biten , “*yağmur yağması*” **(Ran, 319)** gibi sıradan şeyleri merak edeceğini ya da yeni haberler için heyecanla haber ajansını açacağını aktarmaktadır. Yani insanların aslında yaşamak söz konusu olduğunda yaşamanın sona ermesinden önce hayata tutunmayı tercih

ettiklerine dikkat çekmenin amaçlanmasının ardından Nazım Hikmet aynı iletiyi bir askerin öleceğini bilmesi ama belki de yıllar sonra bitecek bir savaşın sonucunu öğrenmek için yanıp tutuştuğu örneği ile ve hiç tanımadığı, görmediği insanlar için hayatlarını çalışmaya adanmış bilim insanlarıyla birlikte de pekiştirmiştir. Bu sayede Nazım Hikmet şiiri okuyan kişilere yaşamın ne kadar büyüleyici bir kavram olduğunu ve insanların ona tutunabilmek için ne kadar çaba sarf ettiğini, sadece onun değil birçok insanın yaşama sebeplerinin fedakârlıktan beslendiğini kalplerinde hasta, asker ve bilim insanları gibi kimlikler üzerinden hissettirmiştir.

## II.V. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE MEMLEKET SEVGİSİ

Dedesı valı, babası devlet memuru, annesi paşa çocuğu ve dayısı asker olan Nazım Hikmet'in devlet işleriyle bu kadar iç içe bir aileye doğup memleketin sıkıntılarıyla yakından ilgilenmeyen, içinde sonsuz memleket ve karşılıksız bir vatan sevgisi olmaması imkânsız olurdu. Onlu yaşlarından ölünceye kadar memleket hasretiyle tutuşan Hikmet'in memleket sevgisini işlediği ve okura aşılamayacağı amaçladığı bir sürü şiiri bulunmasına rağmen bu çalışmada sınırlı bir bölüm olarak ele alınacaktır. Bundan dolayı Nazım Hikmet'in hem geçmiş yaşantılarından izleri bulunan hem de okurun hafızalarında yer etmiş olan eserleri; “Feryadı Vatan”, “Ağa Cami”, “Memleketimi Seviyorum” ve “Vasiyet” şiirleri bağlamında memleket sevgisi incelenecektir.

On bir yaşında Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları'ndaki yenilgisinin ardından o dönemin Bahriye Nazırı Cemal Paşa'ya, yazdığı ilk şiir olan “Feryadı Vatan” şiirini okuyan Nazım Hikmet'in o dönemden beri memleket konularındaki olgunluğu ve ciddiyeti şiirin dilinden anlaşılabilir. Şiirde hiçbir çocuksu ifade veya yaklaşıma rastlanılmazken aynı zamanda şiir yetkin bir şairin elinden çıkmış gibidir. Bu durum da Ran'ın şiirinde ikna edilebilirlik başarısını yükseltmek için bir yetişkin kimliğine büründüğünü göstermektedir. Şiirde Hikmet *“bu feryadı vatani dinle işit- Dinle de vicdanına öyle hükmet- Vatanın parçalanmış bağrı- Bekliyor senden ümit.”* (Ran, 1873) dizelerini kurarak memleketlerinin halktan bir ümitle bağımsızlığına kavuşabileceğini anlatmaktadır. Şiirin ilk okurlarından olan Cemal Paşa da diğer bütün okurlar gibi Nazım Hikmet'in vatan sevgisine şahit

olmuştur ve kendisinin asker olmasını teşvik etmiştir. Bu şiirden anlaşılacağı üzere Hikmet o yaşlardan beri hayatında olan olayların üzerine içeriklerini şekillendirmiş ve gerektiği zaman okuru da düşünceleriyle etkilemeyi amaçlamıştır.

Memleketine duyduğu sevgiyi konu aldığı başka bir şiir olan “Ağa Cami” eserinin içeriğini oluşturan olayda Nazım Hikmet on dokuz yaşındadır. Osmanlı’nın 1. Dünya Savaşı sonrası mağlup olmasından sonra işgal edilen İstanbul’da Beyoğlu’nda Ağa Cami’nin tepesinde kocaman bir Yunan bayrağı görmüştür ve bayrağı görünce deliye dönüp gizlice çatıya tırmanarak bayrağı indirmiştir. Bu durum üzerine “Ağa Cami” şiirine “*Ey zavallı cami, seni böyle görünce- Dertli bir çocuk gibi imanuma bağlandım;*” (Ran, 1979) dizeleriyle başlayarak ne kadar çaresiz ve üzgün hissettiğini aktarmıştır. Sonrasında “*En kirlenmiş bayrağın taşıyor gölgesini,- Üstünde orospular yükseltiyor sesini*” (Ran, 1979) dizelerinde de memleketini istila eden insanlara olan nefretini yoğun ve hakaret içeren sözlerle aktarmaktadır. Burada kullanılan söylemler Ran’ın duyduğu nefreti okura aktarabilmesi için etkili olmuştur. Sonrasında ise “*Ey bu caminin ruhu: Bize mucize göster.*” (Ran, 1979) dizeleriyle memleketi için bir istekte bulunmaktadır. Memleket sevgisini kendi yaşantısındaki olarlara yansıtip sonra da o olayları şiirlerine yansıtması Nazım Hikmet’in bu sevgiyi ne kadar içselleştirdiğini okura kanıtlamaktadır bu yüzden de iletimini sağlamak istediği düşüncelerini kendi parçalarından oluşturmayı tercih etmiştir.

Nazım Hikmet’in kişilere ve topluluk halindeki kitlelere memleket sevgisi duygusunu aşulamakta başarılı olduğu bilgisine Hüseyin Atabaş, “Türkçenin Yurттаşı Nazım Hikmet” kitabında değinmiştir. (Atabaş, 152) Kitaptan Mustafa Kemal Atatürk’ün, Nazım Hikmet’in Kurtuluş Savaşı’na katkıda bulunmak için Anadolu’ya geçmesinin ardından, Nazım Hikmet’i ve arkadaşlarını “*halkı Milli Mücadele’ye katılmaya davet*” etmek için “*bildiriler yazmakla*” görevlendirdiği bilinmektedir. İleriki yaşantısında da bu tarz bildiriler yazmaya devam eden Nazım Hikmet “Kerem Gibi” şiirini yazmıştır. Şiir ağır bir savaş ortamı betimlemesiyle başlamaktadır. Kullanılan savaş çağrışımının işlevinin -şiirin yazıldığı dönemin 1930’lar olduğu düşünülürse- Türk halkına şiirin başlangıç kısımlarında Milli Mücadele dönemlerini hatırlatmak olduğu düşünülebilir. Sonrasında

düzenli olarak tekrarlanan “*Koşun- kurşun- erit- meğ- çağırıyorum...*” (Ran, 204) dizesiyle insanlara bir mücadeleye katılma, elini taşın altına koyma çağrısı yapmaktadır. Eski mücadele dönemlerini hatırlattıktan sonra okurlarını bir davaya çağırıyor olması karşı tarafı harekete geçirmeyi sağlayacak bir güç olarak yorumlanabilir. Devamında okuru mücadeleye davet ettiği davaya katılmaları için cesaretlendirmek amacıyla kurduğu “*Ben yanmasam- sen yanmasan- biz yanmasak- nasıl- çıkar- karan- lıklar- aydın- lığa...*” (Ran, 204) dizeleri şiiri okuyan kişide idealizm, cesaret ve sorumluluk duygularını çağrıştırmaktadır.

Nazım Hikmet bütün şiirlerinde olduğu gibi memleket sevgisini önceden de değinilen teknikle -asıl iletiyi başlıkta verip bu sayede bütün şiir boyunca o düşünceyi ön planda tutarak okunmanın sağlanmasıyla- “Memleketimi Seviyorum” şiirinde de işlemiştir. “*Çınarlarında kolan vurdum, hapislerinde yattım*” (Ran, 646) dizelerini kullanarak ülkesinin hem sefasını hem de cefasını çektiğini ama ileriki kısımlarda memleketini her şeyiyle ve olumsuz yönlerine rağmen sevdiğini dile getirmiştir. Bu sevgisini memleketin şarkıları, tütünü, coğrafi özellikleri, dağları, gölleri ve bitkileri gibi örneklendirmelerle somutlaştırmıştır. Kendisine yapılan haksızlıklara rağmen memleketini sevdiğinden bahsederken herhangi yarattığı bir şiir kişinin üzerinden değil, şiirinde Nazım Hikmet olarak var olmayı tercih etmiş olması da şiirin asıl kaygısının kendi hislerini paylaşmak olduğunu göstermektedir.

Son olarak Moskova’da sürgün yaşantısında kalp rahatsızlıklarının ve diğer hastalıklarının ilerlemesiyle birlikte dünyada daha çok vaktinin kalmadığını anlayan Nazım Hikmet “Vasiyet” şiirini yazarak öldükten sonraki isteklerine yer vermiştir. Bu vasiyette dikkat çekici olan kısım isteklerinin mal mülk maddi hiçbir şeyle alakası yokken arzuladığı tek şeyin “*Anadolu’da bir köy mezarlığına*” (Ran, 1976) gömülmek olduğu görünmektedir. Burada Nazım Hikmet’in asıl değinmek istediği şey o an, Moskova’dayken, memleket hasretiyle yanıp tutuşması ve eğer ölürse bu hasretinin oraya gömülerek giderilebileceğini umduğudur. Sonrasında tepesinde bir çınar ağacı olursa yeteceğini taş ya da anıt gibi bir şey de istemediğini belirterek sadece memleketine dönmüş olmanın hayalini kurduğunu kişisel maddi hiçbir şey beklemediğini tekrarlamıştır. Vasiyetini yazılı bir dilekçe olarak

değil, şiir olarak yazmayı tercih etmesinin sebebi ise okurun şahitliğinde bu ricaların sunulmasının belki de daha güvenilir olacağı ve halkın bu vasiyete sahip çıkacağı beklentisinden kaynaklandığı savunulabilir.

### III. SONUÇ

Bu çalışmada Nazım Hikmet'in çocuk, kadın, doğa, yaşam ve memleket sevgilerini işlediği ya da bu sevgilere değindiği şiirlerinden bir seçki oluşturup araştırma alanını daraltarak psikanalitik edebiyat kuramı yardımıyla, hayatının parçalarını ve bakış açılarını şiirlerine yansımaları incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken şairin tercih ettiği biçem de göz önünde bulundurulmuş, bunun içerik ile bağı değerlendirilmiştir.

Çocuk sevgisini yansıttığı “Kız Çocuğu” ve “Dünyayı Verelim Çocuklara” şiirlerinin incelenmesinin ardından Nazım Hikmet'in çocuk sevgisini yansıtırken çocukluğundaki olayları ve o zamanki duygularını gözeterek şiir içeriklerini yönlendirdiği ve okurda kendi duygularının yanında düşüncelerini de uyandırabilmek amacıyla iletileri ön planda tutma hedefiyle başlıkta iletiyi verme, okurun şiir kişisiyle empati kurabilmesini sağlamak için detaylı betimlemeleri kullanmak gibi yöntemlere başvurduğu gözlemlenmiştir. Kadın sevgisini yansıttığı ya da konu aldığı şiirlere bakıldığında “Gözleri Siyah Kadın”, "Memede Son Mektubumdur" ve “Kadın” şiirleri üzerinde çalışıldığında Nazım Hikmet'in ailesinden gözlemleyerek benimsediği estetik algısını küçüklük yaşlarında kadınlara duyduğu sevgiyi şiirlerinde yansıttığı ama zaman içinde kadınların sosyal yaşamda kadının toplumsal yerini fark etmesiyle kendi hayatındaki kadın figürlerinin dışında evrensel kadın anlayışını aynı zamanda fiziksel değil, karakteristik özellikleriyle birlikte verdiği, bu açıdan da hayat tecrübesiyle birlikte kadın sevgisi algısında da bir dönüşüm olduğu, dönüşümünü ise dil ve içerik tercihleriyle okura aktardığı sonuçlarına varılmıştır. Doğaya ve hayvanlara duyduğu sevgi incelendiğinde ise “Şeytana Mersiye” ve “Ceviz Ağacı” şiirlerinin incelenmesi sonucu doğa ve hayvan sevgisini bir süreç gibi parça parça işlemesinden dolayı Nazım Hikmet'in direkt olarak bu sevgiyi işlediği fazla eserinin olmadığı ama farklı sevgileri işlediği şiirlerinde sık sık olumlu çağrışımlar için doğal motifleri kullandığı, kendi hayatındaki belli olaylar sonucunda ise doğrudan

bu sevgiyi işlediği, bunları aktarırken de yazınsal yollarla okuru bunu etkili bir şekilde aktarabildiği gözlemlenmiştir. Yaşam sevgisini işlediği şiirleri “ben içeri düştüğümünden beri”, “Yaşamaya Dair” ve “Yaşamak Ne Güzel Şey” eserleriyle sınırlandırıldığında Hikmet'in hapis yaşantısından dolayı yaşamaya doyamadığını aktarırken aynı zamanda da insanların yaşantılarına gereken değeri vermesini sağlamak için didaktik bir amaç edindiği görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda ise şiir içindeki tercihlerini bilinçli olarak kullanmıştır. Memleket sevgisini işlediği “Feryadı Vatan”, “Ağa Cami”, “Memleketimi Seviyorum” ve “Vasiyet” şiirlerinden yola çıkarak ise Nazım Hikmet'in memleket sevgisini çocukluğundan yaşlılığına, hayatının her döneminde kendi yaşantısındaki gündemlere ve olaylara dayanarak yansıttığı ve bunu yaparken de Milli Mücadele dönemindeki halka bildiriler yazma görevini içselleştirmiş olduğundan dilini okurun memleket sevgisine hitap edecek şekilde yönlendirdiği fark edilmiştir.

Çalışmanın sonucunda Nazım Hikmet'in bir insanın içinde bulundurması gereken bütün sevgileri yüreğinde taşımış olduğu, ister farkında olarak ister farkında olmayarak bu sevgileri yansıttığı şiirlerinin içeriklerini kendisini etkileyen olaylarla ve düşüncelerle yönlendirdiği tezine ulaşılmıştır. Şairin okura aktarılmasını hedeflediği iletilerin vurgulanmasını dil, üslup, içerik ve sözcük tercihleriyle etkili bir hale getirdiği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada yer verilen özellikle memleket sevgisi incelemesinin gerçekte olduğundan çok daha dar bir çerçevede incelendiği düşünülürse Nazım Hikmet'in memleket sevgisinin ileride kendi başına bir araştırma konusu olması da mümkündür.

#### IV. KAYNAKÇA

- Ran, Nazım Hikmet. *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Atabaş, Hüseyin. *Tükçenin Yurttaşı Nazım Hikmet*. Ankara: Tömer Yayınları, 2003.



- Karaca, Emin. *Nazım Hikmet'in Aşkları*. İstanbul: İhlas Gazetecilik, 2015.
- Sertel, Zekeriya. *Mavi Gözlü Dev Nazım Hikmet ve Sanatı*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1977.
- Alper, Yusuf. *Psikolojik ve Psikodinamik Açıdan Nazım Hikmet Şiiri*. İstanbul: Toplumsal Akademik Yayınları, 2005.
- Işıkhan, Ümit Yaşar. "Nazım Hikmet'in Çocukluğu" *İlkses gazetesi* 16 Ocak 2016.